A mezőgazdasági vállalkozások vagyon- és tőkestruktúrájának tendenciái, a kapcsolódó sajátosságok kezelésének szükségessége

SPILÁKNÉ KERTÉSZ MÁRTA

Kulcsszavak: agrárberuházások, hitelállomány, jelzáloglevél-alapú finanszírozás, tőkeszerkezet, tőkeellátottság, tőkeerősség.

ÖSSZEFOGLALÓ MEGÁLLAPÍTÁSOK, KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK

Az agrárgazdaság versenyképessége, piacorientált működése feltételezi az ágazat megfelelő tőkeellátását is. A mezőgazdaság finanszírozása köztudottan számos ágazati és nemzeti sajátosságot hordoz. Ennek megfelelően a kapcsolódó stratégiák kidolgozása is csak e specifikumok szem előtt tartásával történhet. Életképes stratégiák megvalósításának elengedhetetlen feltétele a fejlesztés, melynek alapját a beruházások adják. Jelen tanulmány azt vizsgálja, hogy az elmúlt évtizedben hogyan alakult a mezőgazdaság beruházásainak volumene, tőkeellátottsága és forrásstruktúrája, továbbá hogy a kapcsolódó sajátosságok kezelésére milyen megoldások jelenthetnek reális alternatívákat.

A kapott eredmények alapján megállapítható, hogy az agrárszektorban a versenyképesség növeléséhez szükséges fejlesztés a jövőt illetően a korábbi évekét meghaladó beruházási aktivitást igényel, s ez minden eddiginél nagyobb tőkebevonást feltételez. A szükséges tőke biztosítása kizárólag saját erőből nem megoldható, nélkülözhetetlen a külső kölcsönforrás igénybevétele is. Ennek bevonása azonban az ágazati sajátosságok miatt a pénzügyi piacon csak speciális megoldásokkal és konstrukciókkal lehetséges. A mezőgazdasági vállalkozások potenciális hiteligénye által indukált kereslet jelentős lendületet adhat mind a pénzügyi, mind az agrárszektor fejlődésének.

BEVEZETÉS

Az agrárágazat versenyképességének növelése nem nélkülözheti a külső források bevonását a finanszírozásba. A külső források lehetnek EU-s és nemzeti támogatások, értékpapír-alapú és bankhitelek. E tanulmány egy olyan kutatás része, melyben a központi kérdés az volt, hogy a *jelzáloglevél-alapú jelzáloghitel-konstrukció* milyen szerepet vállalhat az agrárvállalkozások finanszírozásában (*Spilákné, 2011a*). Napjainkra e rendszer kiépültnek tekinthető, felállt a kiszolgáló intézményrendszer és kialakult a vonatkozó jogi infrastruktúra is. Ennek ellenére a földjelzálog-hitelrendszer még mindig nem működik, illetve e téren csak nagyon kicsi elmozdulás tapasztalható. Fontos kérdés tehát, hogy ez mivel magyarázható. Kínálati oldalról a feltétel adott: a záloglevél-konstrukció történelmi múltja (*Spilákné, 1999*), más nemzetek gyakorlatában való sikeres működése (*Spilákné, 2011b*), illetve az elmúlt tíz évben mutatott fejlődési potenciálja alapján (*Spilákné, 2011b*) alkalmas arra, hogy alacsony tőkeköltség mellett teremtsen hosszú lejáratú forrást. A probléma gyökere tehát nyilvánvalóan a keresleti oldalon van, s

több tényezőből adódik. A hiteligénylők oldaláról a földjelzálog-alapú hitelezés működését hosszú távon

– az agrárszektor hiteligénye;

– a hitelezésbe bevonható ingatlanok, illetve azon belül is elsősorban a termőföldek értéke; valamint

– az agrárszektor hitelképessége, vagyoni, jövedelmi helyzete határozza meg.

Tőkepiaci oldalról szemlélve a jelzáloghitelezés feltételrendszerét elmondható, hogy a jelzáloglevél-alapú refinanszírozás működőképességéhez minimum három feltételnek teljesülnie kell:

– a jogi előírások és az agrárgazdaságot jellemző sajátosságok megfeleltetése;

– a banküzemtani szempontok érvényesülése;

– a befektetők érdekeltségének megteremtése.

A földjelzálog-hitelezés feltételrendszere tehát amellett, hogy rendkívül összetett, keresleti és kínálati oldalról nézve is *igényli a mezőgazdasági vállalkozások tőkeszerkezetének, vagyonosodásának, forrásstruktúrájának elemzését.*

Az ágazat hitelállományának elemzése a *Magyar Nemzeti Bank* adatbázisán, a mezőgazdasági vállalkozások vagyon- és tőkestruktúrájának vizsgálata pedig az *Agrárgazdasági Kutató Intézet* által működtetett tesztüzemi adatbázison alapul. A vizsgálat tíz évet ölel fel (2001–2010), mivel működő jelzáloglevél-piac csak 2001 óta létezik. Az adatok egyszerű statisztikai módszerekkel, táblázatkezelő szoftverrel kerültek feldolgozásra. Az eredmények egyéni és társas vállalkozások bontásban, ábrákkal, diagramokkal kerülnek szemléltetésre.

A HAZAI MEZŐGAZDASÁGI VÁLLALKOZÁSOK TŐKESZERKEZETE ÉS TŐKEELLÁTOTTSÁGA

A hazai mezőgazdasági vállalkozások finanszírozási gyakorlatának elsődleges szempontja – az alacsony tőkeellátottságból eredően – az, hogy hogyan jussanak megfizethető forráshoz. Az utóbbi tíz évben (2001–2010) a vizsgálatok eredménye szerint ezt a forrást nem a bankhitelek piacán találták meg. Mint ahogy azt az 1. táblázat adatai is alátámasztják, az agrárvállalkozások részesedése a kihelyezett hitelállományból hazánkban marginálisnak ítélhető. Tehát a bankok csak rendkívül kis mértékben vettek részt a mezőgazdasági ágazat finanszírozásában.[1]

Az 1. táblázat adatai alapján megállapítható, hogy a mezőgazdaság részesedése a teljes hitelállományból pár százalékos, a legmagasabb érték is mindössze 6,59% volt. Tovább súlyosbítja a helyzetet az a tény, hogy a tíz év alatt egy dinamikusan csökkenő trend figyelhető meg, 2010-ben a mezőgazdasági ágazat már csak 3,5%-kal részesedett a teljes hitelállományból. E kedvezőtlen tendencia annak ellenére következett be, hogy 2008-tól megkezdődött a *kamattámogatott birtokfejlesztési hitelek folyósítása.*

A legnagyobb összegű fejlesztéssel jellemezhető 2009-es évben sem érte el a mezőgazdaság által igénybe vett hitelforrás (292,4 milliárd forint) a bruttó beruházások teljes értékét (amely ekkor 387 milliárd forint volt).[2] Egyébként ez a megállapítás mind a tíz évre jellemző. Ebből az a következtetés vonható le, hogy az agrárvállalko-

[1] Az 1990-es éveket megelőző időszak vizsgálata nem releváns, hisz az alkalmazott gazdaságirányítási rendszer a monetáris politika terhére a fiskális politikát helyezte előtérbe, illetve ennek részeként az egyszintű bankrendszer fennállása idején (1987. január 1-jéig) a bankhitelezés gyakorlata nem hasonlítható a pénzügyi piac kiépülése óta jellemző pénzügypiaci közvetítéssel. Hitelmonopólium, kereskedelmi hitel tilalma, direkt monetáris szabályok jellemezték a hazai pénzügyi rendszert közel 40 évig, s a liberalizáció és dereguláció csak fokozatosan, az 1980-as évektől vette át a helyét.

[2] AKI Tesztüzemi adataiból saját gyűjtés.

1. táblázat
A mezőgazdaság részesedése a nem pénzügyi vállalatoknak nyújtott hitelállományból Magyarországon 2001–2010. években

Év	Teljes hitelállomány (Mrd Ft)	Bankhitelek összesen (Mrd Ft)	Bankhitel részesedése a teljes hitelállományból (%)	Mezőgazdaság, vadgazdálkodás, erdőgazdálkodás és halászat (Mrd Ft)	Mezőgazdaság részesedése a teljes hitelállományból (%)
2001	3 484,9	3 383,4	97,09	226,0	6,49
2002	3 688,3	3 571,8	96,84	239,7	6,50
2003	4 415,6	4 278,2	96,89	269,2	6,10
2004	5 004,0	4 829,4	96,51	329,8	6,59
2005	5 712,6	5 500,2	96,28	358,8	6,28
2006	6 494,2	6 255,0	96,32	328,7	5,06
2007	7 283,1	7 200,4	98,86	338,8	4,65
2008	8 078,6	7 749,3	95,92	330,2	4,09
2009	7 660,2	7 293,2	95,21	292,4	3,82
2010	7 591,3	7 205,1	94,91	265,6	3,50

Forrás: MNB adatai alapján saját adatgyűjtés

zások zömmel saját forrásból fejlesztettek, nem vettek igénybe hitelforrásokat. Fontos kérdés, hogy milyen okokkal magyarázhatók e tendenciák. A válasz összetett, de néhány ok, körülmény mindenképpen körvonalazódik:

– a bankok (itt nem szakosított pénzintézetekről, hanem kereskedelmi bankokról, szövetkezeti bankokról van szó) nehezen tudtak tartósan lekötött betétek formájában hosszú forrásokhoz jutni (ez egyébként e bankszektor jellegzetessége, szolgáltatási jellegéből következő adottság);

– a hosszú futamidejű hitelezést az üzleti bankok az átlagosnál is kockázatosabbnak tartották és tartják mind a mai napig;

– a mezőgazdasági ágazat, sajátosságaiból adódóan, önmagában is különleges kockázatokkal járó „terület";

– más ágazatoktól eltérően a külföldi tőke nem törekedett agrárcélú befektetésekre;

– a kormányok hosszú évekig nem vállaltak kezdeményező szerepet a hosszú futamidejű hitelezés feltételeinek megteremtésében. (Első intézkedés 1997-ben a jelzáloghitel-intézetek és jelzáloglevelek működési lehetőségének jogi szabályozása volt, majd 2007-ben a birtokfejlesztési hitelek kamattámogatási rendszerének bevezetése történt meg. Ezen intézkedések azonban még nem hoztak változást a hitelállomány növekedésében.)

A mezőgazdaság hitelpiacon jelentkező csekély szerepvállalása nyilvánvalóan az ágazat finanszírozásának sajátosságaival is összefügg. Az ágazatot jellemző kockázatokat az üzleti alapon működő hitelintézetek szigorú kritériumrendszer alapján értékelik, ezért csak magasabb kamatláb és szigorúbb fedezet mellett nyújtottak hitelt az agrárvállalkozásoknak. Az a tény, hogy ez a banki gyakorlat jelenleg is jellemző, azt jelzi, hogy az előzőekben már érintett anomáliára megoldással szolgáló jelzáloghitel-rendszer még napjainkban sem érezteti hatását. Ennek okai mára már egész pontosan körvonalazódtak, és semmiképpen nem az agrárvállalkozások hiteligényeinek csökkenésében keresendők. Az okok között makrogazdasági körülmények is közrejátszhatnak. Nevezetesen a magas államadósságból eredő államkötvény-dominancia, a kamatszínvonal nagysága,

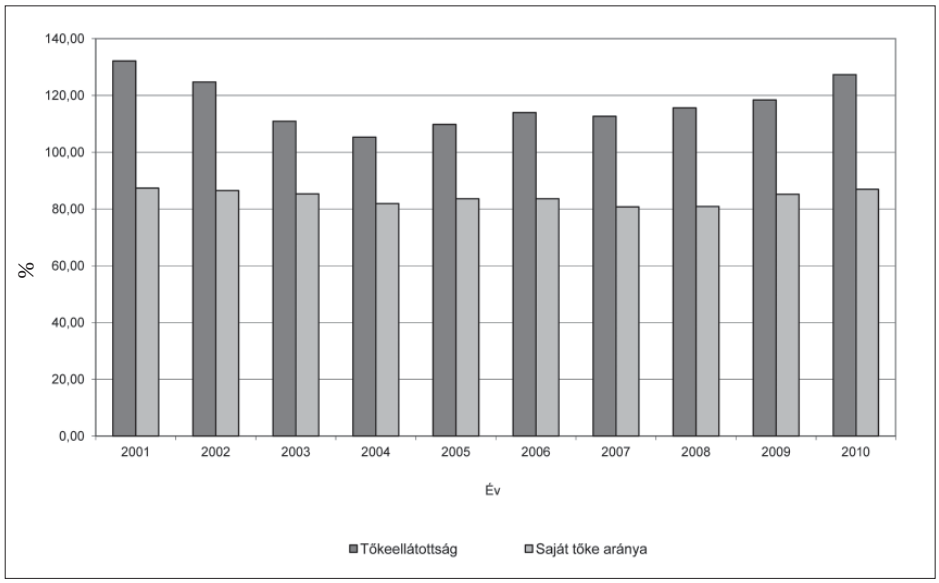
az infláció által nominált tőkeköltségek, értékpapír-piaci költségtöbblet. Ezen túlmenően az okok között említhetők még a történelmi hagyományok, a pénzügyi kultúrából eredő döntéshozói hozzáállás, az újtól való idegenkedés stb. is.

A vállalkozások tőkeerősségének vizsgálatához leggyakrabban használt mutató a *tőkeellátottsági mutató*[3] és a *saját tőke aránya mutató*[4] (1. és 2. ábra). A tőkeerősségi mutató arról tájékoztat, hogy az összes forráson belül a saját tőke milyen részarányt képvisel, jelzi, hogy a vállalkozás eszközeit milyen arányban finanszírozza a saját tőke.

Az eredmények alapján megállapítható, hogy mind az egyéni, mind a társas vállalkozásoknál a 2001–2010 közötti időszak első felében mindkét mutató esetében negatív tendencia érvényesült, amely 2005-től megfordult és lassú javulás következett be. A mutatószámok javulásának legfőbb oka abban található, hogy dinamikusan nőtt a saját tőke nagysága. A saját tőke aránya mutató értéke az egyéni vállalkozásoknál a 2001. évi 58%-ról tíz év alatt 66%-ra nőtt, míg a társas vállalkozásoknál 87%-on maradt.

A vállalkozások tőkeerősségét mérő mutatók az egyéni vállalkozásoknál mutatnak kedvezőbb képet, magasabb értékük a nagyobb sajáttőke-értéket jelzik. A tőkeellátottsági mutató alakulása a társas vállalkozások esetében kedvezőbb, mivel e vállalkozásoknál a mutatók értéke évről évre javult, míg az egyéni vállalkozások esetében a vizsgált tíz év alatt nem következett be javulás. A társas vállalkozások tőkeellátottsági mutatója a 2001. év 114%-os értékéről tíz év alatt 115%-ra nőtt, míg ugyanez az egyéni vállalkozásoknál 132%-ról 127%-ra csökkent.

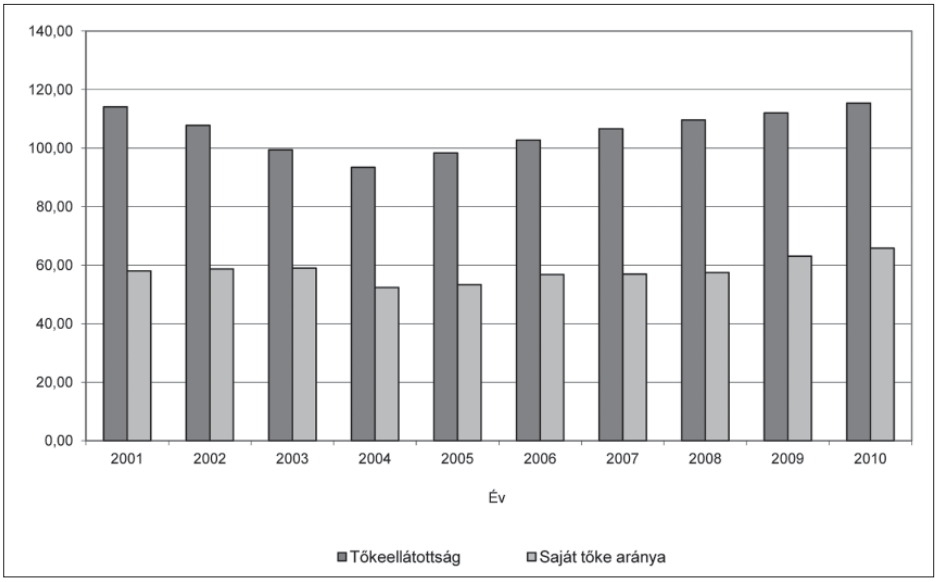
1. ábra
Az egyéni agrárvállalkozások tőkeellátottságának és tőkeerősségének alakulása 2001–2010. években

Forrás: AKI Tesztüzemi adatbázisból saját szerkesztés

[3] Tőkeellátottsági mutató = (befektetett eszközök/saját tőke)×100
[4] Saját tőke aránya mutató = (saját tőke/összes forrás)×100

2. ábra
A társas agrárvállalkozások tőkeellátottságának és tőkeerősségének alakulása 2001–2010. években

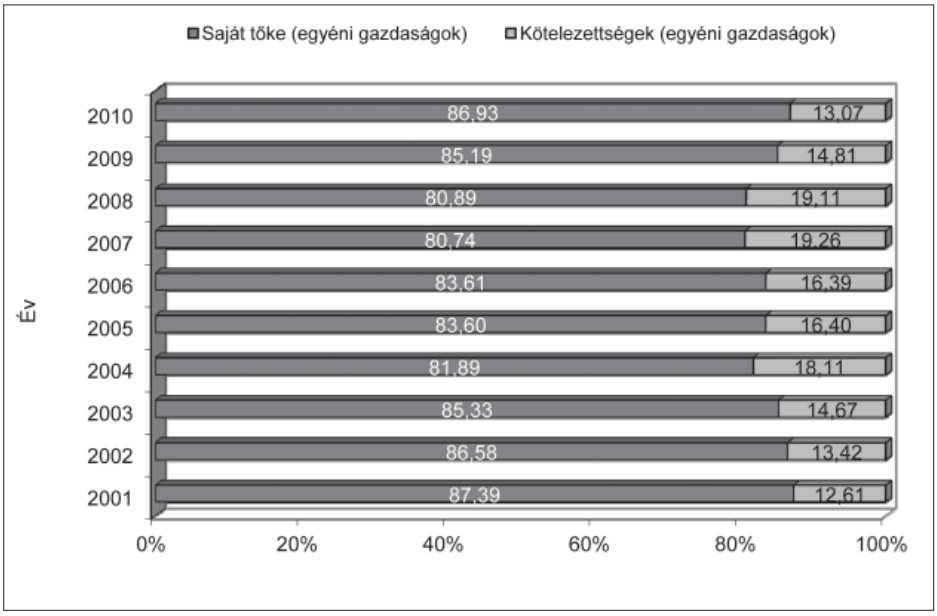
Forrás: AKI Tesztüzemi adatbázisból saját szerkesztés

A mezőgazdasági vállalkozások forrásstruktúráját vizsgálva megállapítható, hogy a vizsgált időszakban az ágazat forrásai évről évre nőttek, még ha ez a növekedés messze el is marad a kívánt mértéktől. A növekedés mértéke az egyéni vállalkozások esetében jelentős és ütemében is meszsze fölülmúlja a társas vállalkozások növekedési ütemét. A források struktúrájának alakulása is alátámasztja a tőkeellátottsági és a saját tőke aránya mutatók vázolt tendenciáit. A források struktúrájának alakulását a 3. és 4. ábrák szemléltetik. (Az ábrákon a saját tőke magában foglalja a céltartalékot is, amelynek nagyságrendje azonban nem meghatározó.)

Szembetűnő a társas vállalkozások esetében a kötelezettségek magas aránya. Ez az arány több mint kétszerese az egyéni vállalkozások forrásstruktúrájában szereplő kötelezettségek arányának. A kötelezettségek jelzik az eladósodottság mértékét. Az eladósodottság aránya 2001–2005. években évről évre dinamikusan nőtt, majd a következő öt évben egy lassú konszolidáció következett be. Az eladósodottság egyértelműen a társas vállalkozásokat jellemzi mind volumenében, mind arányaiban. A 4. ábrán jól megfigyelhető, hogy a társas vállalkozások eladósodottsága egészen kritikus szintet – 40% feletti részarányt – mutat. Ez az arány az egyéni vállalkozásoknál lényegesen kedvezőbb helyzetet tükröz, a vizsgált időszakban – csökkenő tendencia mellett – 12,6–19,3% között mozgott. Megállapítható, hogy a vizsgált időszakban az egyéni vállalkozásokra a saját erőből történő finanszírozás, azaz az önfinanszírozás volt a jellemző. Az idegen források lejárati szerkezetére vonatkozó elemzések alapján az látható, hogy mindkét vállalkozási formánál nőtt a kötelezettségek részaránya, az egyéni gazdaságoknál kisebb, a társas vállalkozásoknál nagyobb mértékben. A 2001–2005 közötti években az egyéni vállalkozások inkább rövid lejáratú idegen forrásokkal rendelkeztek, a társas vállalkozások viszont nagyobb részt hosszú

3. ábra

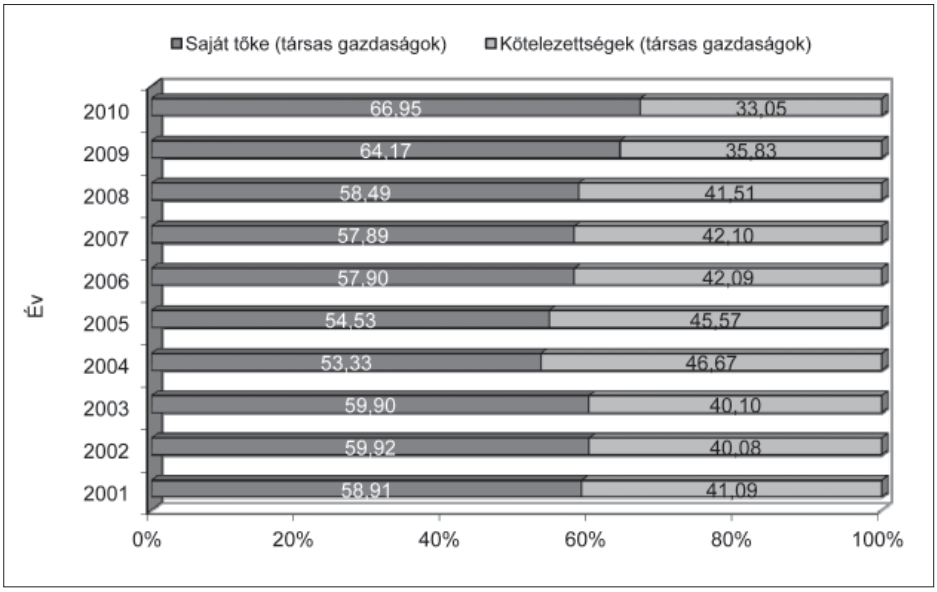
A források összetételének alakulása az egyéni agrárvállalkozásoknál 2001–2010. években

Forrás: AKI Tesztüzemi adataiból saját szerkesztés

4. ábra

A források összetételének alakulása a társas agrárvállalkozásoknál 2001–2010. években

Forrás: AKI Tesztüzemi adataiból saját szerkesztés

lejáratúval. Ez a helyzet az időszak utolsó három évében megfordult, tehát az egyéni vállalkozásoknál a hosszú lejáratú kötelezettségek a meghatározók, míg a társas vállalkozások jellemzően rövid futamidejű kötelezettségeket tartanak nyilván.

A tőkeszerkezetre vonatkozó vizsgálati eredmények alapján megállapítható, hogy az agrárvállalkozások forrásai, köztük a saját tőke az elmúlt időszakban – folyó árakon számolva – növekedtek, ami a vállalkozások vagyonosodására is utal. (Ez alól kivételt képez a 2005. év, amikor egy kisebb visszaesés tapasztalható.) A társas vállalkozások esetében a források között nagyobb az idegen források aránya, ezzel szemben az egyéni vállalkozások döntően saját erővel finanszíroznak. A társas vállalkozások tőkeereje, de ezzel együtt az eladósodottságuk is nőtt. Az egyéni vállalkozások kevésbé tőkeerősek, ugyanakkor, vagy talán éppen ezért nincsenek eladósodva. Ennek előnye, hogy nincs fizetési (törlesztési) kényszer, a kamatvolatilitás miatti és egyáltalán a hitelszerzéssel kapcsolatos kockázat nem érinti e vállalkozásokat. Ugyanakkor ismert, hogy a tőkeszerkezet optimalizálásával, megfelelő arányú kölcsönforrás bevonásával növelhető lenne a szokásos vállalkozói eredmény. Ehhez azonban hatékonyan működő tőkepiac léte szükséges.

MI VAN (LEHET) AZ EREDMÉNYEK MÖGÖTT, MI JELENTHET MEGOLDÁST?

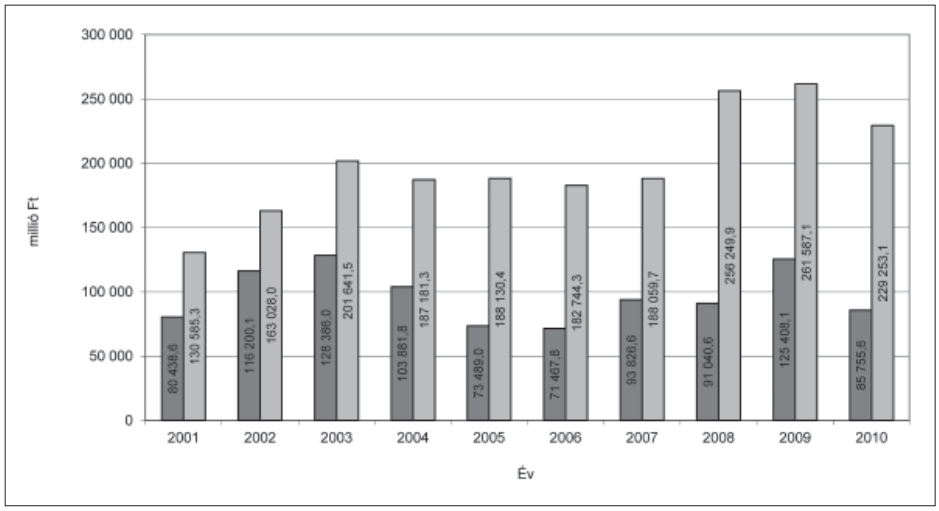
A rendszerváltást megelőzően a magyar gazdaságra a szövetkezeti és az állami tulajdon dominanciája volt jellemző. A gazdasági szereplők felett „gyámkodó" állam mellett nem terjedhetett el széles körben, és nem működhetett hatékonyan a jelzálog-finanszírozás. A tulajdonviszonyok átalakulása, az állam gazdasági szerepének csökkenése, a piacgazdaság kiépülése teremtette meg a jelzáloghitelezés kiterjesztésének szükségességét és lehetőségét. A jelzálogkölcsönök hiánya, illetve elégtelen működése különösen azokon a területeken hátráltatja a fejlődést, ahol a beruházások természetüknél fogva lassan térülnek meg. Ilyen területek a lakásszektor, a kommunális beruházások, de legfőképpen a mezőgazdaság.

A hosszú évek óta visszafogott beruházások, az elmaradt pótlások miatt az agrárágazat eszközállománya jelentősen elhasználódott, elavult. Felmérések szerint[5] a kilencvenes évek közepére „a traktorok és kombájnok elhasználódottsági foka 70%-os, a tehergépkocsiké és az állattartást szolgáló épületeké 50-60%-os. A mezőgazdasági beruházások reálértéken a töredékükre estek vissza a nyolcvanas évek közepéhez képest. Míg a nyolcvanas években évente 26-33 milliárd forint közötti beruházás valósult meg, addig 1991–95 között ez az érték 7–20 milliárd forint között alakult. Az átalakulás kezdete óta elmaradt beruházások értéke 1997-ben 400 milliárd forint." Az AKI tesztüzemi adataira épülő vizsgálataim azt mutatják, hogy 2001–2010 közötti években valamelyest javult a helyzet, de semmiképpen nem éri el még a fent megnevezett, az elmaradt beruházások pótlásához becsült igényt sem (5. ábra). Még a legnagyobb beruházási teljesítményt mutató években is csak 387 milliárd forint volt az agrárgazdaság bruttó beruházási értéke. Az egyéni gazdaságok beruházási teljesítménye messze elmarad a társas vállalkozásokétól, s mindemellett helyzetük 2003-tól folyamatosan romlott. Az egyéni agrárgazdaságokra jellemző bruttó beruházási értéket részben magyarázza, hogy a kisvállalkozások nehezebben finanszírozzák meg a nagy értékű, lassan megtérülő eszközöket, ugyanakkor tragikusnak látszik a helyzet, ha arra gondolunk, hogy elavult eszközparkkal működő vállalkozá-

[5] Jelzálog-hitelintézet Előkészítő Bizottság: Megvalósíthatósági Tanulmány I. kötet 5. o., 1997. április

5. ábra

Agrárberuházások volumenének alakulása 2001–2010. években

Forrás: AKI tesztüzem adatbázisából saját szerkesztés

sok munkatermelékenysége milyen eredményhez vezethet. Az egyéni vállalkozások a vizsgált időszakban, éves átlagban mindösszesen csak 96,6 milliárd forint, a társas vállalkozások 198,9 milliárd forint beruházást tudtak realizálni. Belátható, hogy ezek az összegek még a pótlásra sem elégségesek, még az amortizáció összegét sem érik el.

Hasonlóan lehangoló a helyzet, ha a bruttó beruházási értéket területarányosan vizsgáljuk (6. ábra). Az eredmények azt mutatják, hogy még a legjobbnak mondható 2009. évben is az egyéni gazdaságoknál csupán 55 ezer Ft, a társas vállalkozásoknál ennek több mint duplája, 120 ezer forinthoz közeli bruttó beruházási érték jut egy hektárra. (Az egyéni vállalkozásoknál a legeredményesebb évnek a 2003. év minősíthető közel 62 ezer forintos bruttó beruházási értékkel.) A vizsgált időszakot tekintve átlagosan 45 ezer forinthoz, illetve 91 ezer forinthoz közeli fajlagos értékről beszélhetünk.

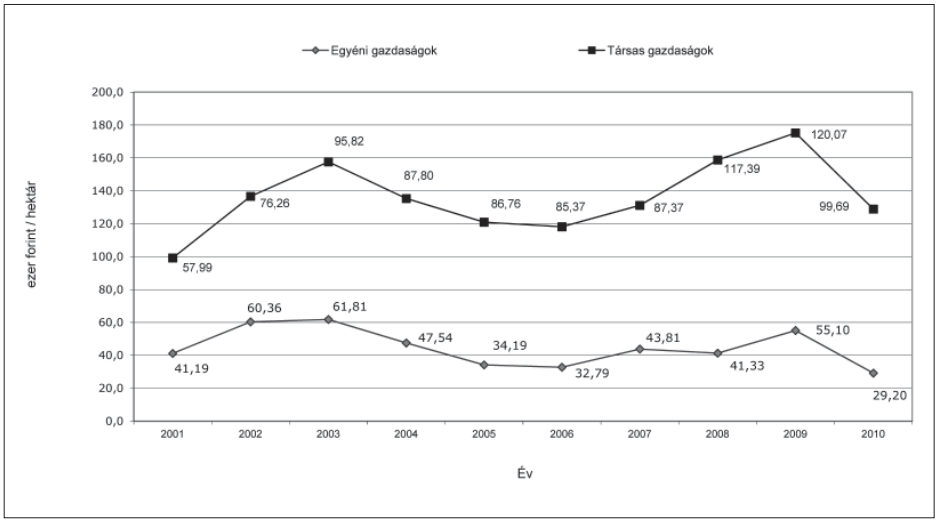
A beruházások terén tapasztalható pozitív elmozdulásban fontos szerepe van a támogatásoknak is (7. és 8. ábra). Az évtized első felében az AVOP, a második felében pedig az úgynevezett „Birtokfejlesztési kamattámogatás" éreztette hatását. Az AVOP keretében elérhető források a tárolókapacitások bővítését, hűtőházak, növényházak, zöldség- és gyümölcstárolók, valamint magtárak, takarmánykeverők építését, korszerűsítését eredményezték.[6]

Mindez – habár csak hipotetikusan – következtetni enged arra, hogy a támogatások jelentős mértékben hozzájárulhatnak az érintett agrárvállalkozások tőkeellátásához, s közvetve a vagyonosodásához. Vizsgálatok igazolják, hogy a külső források aránya azoknál a vállalkozásoknál nagyobb, ahol a saját tőke értéke nagyobb mértékű, és e vállalkozások nagyobb támo-

[6] FVM Jelentés a mezőgazdaság 2005. évéről.

6. ábra

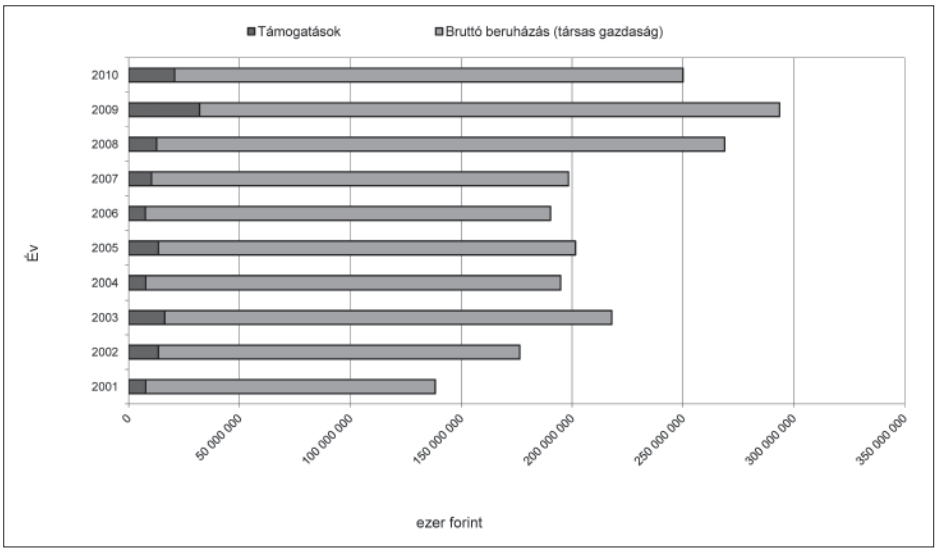
Társas és egyéni agrárvállalkozások egy hektárra jutó bruttó beruházási értékének alakulása 2001–2010. években

Forrás: AKI tesztüzemi adatbázisából saját szerkesztés

7. ábra

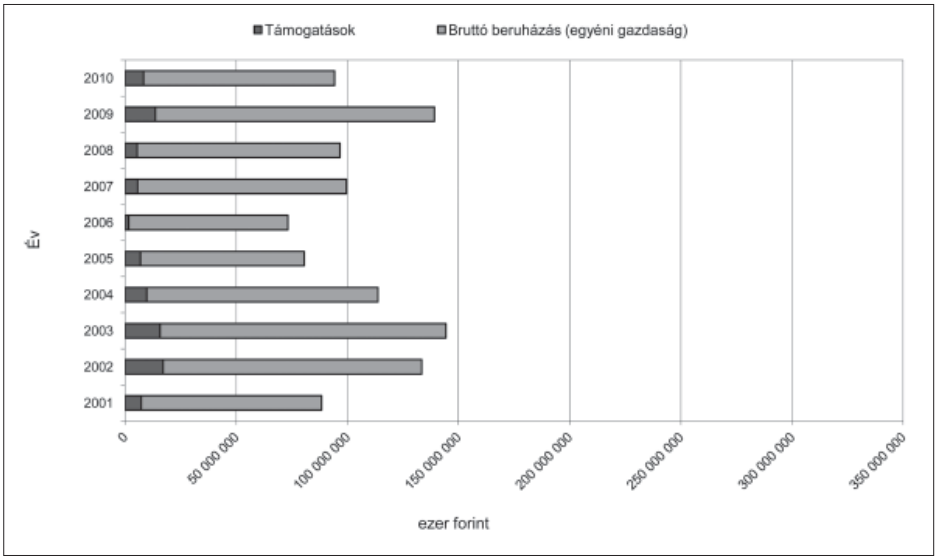
Az állami támogatás és a bruttó beruházások értékének alakulása a társas agrárvállalkozásoknál 2001–2010. években

Forrás: AKI tesztüzemi adataiból saját szerkesztés

8. ábra

Az állami támogatás és a bruttó beruházások értékének alakulása az egyéni agrárvállalkozásoknál 2001–2010. években

Forrás: AKI tesztüzemi adataiból saját szerkesztés

gatásban is részesülnek (*Borszéki, 2003*). Ezt alátámasztják a 7. és 8. ábrákban összefoglalt vizsgálati eredmények is, melyek szerint társas vállalkozásoknál a támogatások növekedéséhez magasabb értékű beruházási volumen társult.

Közismert, hogy hazánkban az adóval csökkentett agrártámogatások mértéke hektáronként csak az uniós átlag 69,8%-át éri el (*Keszthelyi, 2008*). A támogatásoknál kimutatható hátrány tovább súlyosbítja a beruházások értékének kívánatosnál alacsonyabb szintjéből származó problémákat. Létfontosságú szerepe volna a magyar mezőgazdaságban a technológiai fejlesztéseknek, ezt a célt szolgáló újabb – nyilvánvalóan külső – források bevonásával. Erre a célra szolgálhatnának a kedvezményes jelzáloghitelek.

Az utolsó pár évben a piacon – a támogatásoknak köszönhetően – a banki kínálatban jelentősnek mondható változás állt elő. Ez a változás két területen mutatkozott meg, az egyik az EU-s forrásokkal kapcsolatos pénzügypiaci fejlesztés, a másik az állami kezdeményezésre felállított birtokfejlesztési kamattámogatásról szóló szabályrendelet megjelenése.

A pénzintézetek – mint például a kereskedelmi bankok és a takarékszövetkezetek – végeznek olyan hitelezést, amely az uniós pályázatokkal elnyert támogatások megelőlegezésére szolgál. Mivel a legtöbb uniós pályázaton elnyert forrást a projekt megvalósulása után folyósítják, gondot okoz a vállalkozásoknak ennek megelőlegezése, az önerőből való finanszírozás. A pénzügyi piac erre az igényre reagált, mikor új hitelkonstrukcióval jelent meg. A hitel fedezete ennél a konstrukciónál a támogatott beruházás, azaz a vásárolt vagy épített eszköz, ingatlan. Ez a hitelkonstrukció a finanszírozás kapcsán jelentkező likviditási gondokat áthidalhatja, ugyanakkor a támogatás egy részét „csökkenti" a hitelezéssel kapcsolatos – piaci átlagos nagyságrendnek megfelelő – költség (kamat, egyéb hiteldíjak). A lakáshitelpiacról

megismert közvetlen (kamattámogatás) és közvetett (adókedvezményen keresztül érvényesített) állami támogatás egészen biztos, hogy beindítaná a beruházásokhoz kötődő jelzáloghitelezést, s nem apasztaná az agrárgazdaságoknál a támogatások kedvező hatását.

A támogatásokhoz kapcsolódó további ösztönző megoldás a birtokfejlesztési hitelekkel kapcsolatos. 1997-ben született meg a *birtokfejlesztési hitelek* kamattámogatásáról szóló rendelet.[7] Ez a támogatás földtulajdonra terhelt jelzáloghitelhez kötődik, és kizárólag földvásárláshoz vehető igénybe. A támogatás mértéke a kamat 50%-a. Ez jelentős mértékben javít a földtulajdonosok finanszírozási gondjain, ugyanis a föld vételárának akár a 100%-át is meghitelezik. Teljes, önerő nélküli hitelfinanszírozás esetén a bank a földjelzálog mellett pótfedezet kikötését rendeli el. A birtokfejlesztési hiteleket bármely pénzintézet nyújthatja, de a kamattámogatás kizárólag a szakosított hitelintézetek, jelzáloghitelbankok által nyújtott hitelekhez kapcsolódik. Ez a megoldás véleményem szerint amellett, hogy koncentrálja a hitelkeresletet, erősíti a jelzáloghitelbankok pozícióját. A hitelkoncentráció lehetővé teszi az egységesebb, mégis szofisztikáltabb gyakorlati végrehajtást, a kamattámogatások átláthatóságát, ellenőrizhetőségét, az információk koncentráltságát, s mindezek alapján a gyors, rugalmas szabályozásra vonatkozó változtatás lehetőségét.

A hiteligény megítélésére vonatkozó alapkérdés a fentiek alapján bizonyítottnak ítélhető. Az agrárszektorban az elmaradt beruházások pótlása és a versenyképesség megőrzéséhez szükséges fejlesztések a korábbi évekét jócskán meghaladó beruházási aktivitást igényelnének, s ez minden eddiginél nagyobb tőkebevonást feltételez. Ennek forrását a szektorban az amortizáció és a nyereségből felhalmozódó tőke, az EU-s és állami támogatások, valamint, de nem utolsósorban a hitelek képezhetik. A források megszerzése, ideális összhangja, a hatékony tőkeszerkezet, a tőkeköltségek optimalizálása komoly finanszírozási feladatot, pénzügyi tervezési és menedzselési munkát igényel maguktól a mezőgazdasági vállalkozásoktól is. Az agrárgazdaság versenyképességének erősítéséhez szükséges tőkeakkumulációs és hiteligény a tőkepiaci keresleti oldalt erősíti, így tehát az eddigieknél nagyobb aktivitásra van szükség a jelzálogpiacon.

A földjelzálogra alapított értékpapírok piacának megteremtése kedvező hatást gyakorolhat a gazdaság növekedésére két területen is. Az agrárgazdaság forrásproblémáinak adekvát megoldása lehetőséget nyújt a szektor gyorsabb fejlődésére. Ezzel hosszabb távon nemcsak a szektor jövedelemtermelő képességét növeli, hanem a multiplikátorhatáson keresztül a gazdaság egészének növekedését is felgyorsíthatja. Kezdetben az elmaradt beruházások pótlása, később a javuló jövedelmezőségi kilátásokon alapuló pótlólagos beruházások támasztanak többletkeresletet a beruházási javak piacán, aminek továbbgyűrűző hatása a gazdaság egészére érzékelhető lesz.

[7] 17/2007. (III. 23.) FVM rendelet a birtokfejlesztési hitel kamattámogatásáról.

FORRÁSMUNKÁK JEGYZÉKE

(1) Borszéki É. (2003): Az agrárgazdaság jövedelmezőségi és felhalmozási viszonyai. MTA előadás, 2003. június 7. Budapest – (2) FVM Jelentés a mezőgazdaság 2005. évéről. – (3) Jelzálog-hitelintézet Előkészítő Bizottság (1997): Megvalósíthatósági Tanulmány I. kötet – (4) Keszthelyi Sz. In: Nánási T.: Leszakad az uniótól a hazai mezőgazdaság. Magyar Nemzet 2008. január 17. MN Mail, www.mno.hu – (5) Spilákné Kertész M. (1999): Tőzsdeismeretek. SALDO, Budapest, 65-75.,161. p. – (6) Spilákné Kertész M. (2011a): A jelzáloglevél, mint a tőkefinanszírozás sajátos eszköze című előadás. Erdei Ferenc VI. Tudományos Konferencia 2011. augusztus 25-26. Kecskeméti Főiskola, Kecskemét; Kiadványban megjelent: Erdei Ferenc VI. Tudományos Konferencia I. kötet 107-111. pp. – (7) Spilákné Kertész M. (2011b): A jelzáloglevelek lehetséges szerepvállalása a mezőgazdasági vállalkozások finanszírozásában. Kézirat. Pannon Egyetem Gazdálkodás és Szervezéstudományok Doktori iskola, PhD-értekezés, Keszthely, 27-42. pp.

TARTALOM

TANULMÁNY

Udovecz Gábor – Pesti Csaba – Keszthelyi Szilárd: Nyertes és vesztes gazdaságok Magyarországon 387

Spilákné Kertész Márta: A mezőgazdasági vállalkozások vagyon- és tőkestruktúrájának tendenciái, a kapcsolódó sajátosságok kezelésének szükségessége 398

Dombi Mihály – Kuti István – Balogh Péter: Adalékok a megújuló energiaforrásokra alapozott projektek fenntarthatósági értékeléséhez 410

Szathmári László – Sebesy Zsanett – Palkó Csaba: A kiskereskedelmi árak elemzése néhány édesvízi haltermék hazai piacán 426

Stummer Ildikó – Isépy Anett – Mándi-Nagy Dániel – Németh Noémi: Az uniós iskolatej- és iskolagyümölcs-program tapasztalatai Magyarországon 434

VITA

Csete László: A Wekerle Tervről földhözragadt agrárnézőpontból 444

Sipos Nikoletta: A CO_2-adó bevezetésének várható hatása Magyarországon 450

SZEMLE

Mészáros Sándor: A zöldség-gyümölcs kisárutermelők, a TÉSZ-ek és a nagy kereskedelmi láncok kapcsolatai – könyvismertető 458

KRÓNIKA

Romány Pál: Egyenes út – meredek pálya: Dimény Imre akadémikust köszöntötte az MTA Agrártudományok Osztálya 461

Jámbor Attila – Török Áron: Az agrár-közgazdaságtan és a bioökonómia: A 28. Nemzetközi Agrárközgazdasági Konferencia tapasztalatai 465

Takácsné György Katalin – Forgács Csaba –Takács István: A lengyel agrárközgazdászok (SERiA) XIX. éves találkozója és konferenciája 471

BEMUTATKOZIK A SZERKESZTŐBIZOTTSÁG II. *473*

Summary 478

Contents 482

Előfizetési felhívás 483